

Sic, inquam, cupiditatem revertendi ad corpora non habebunt, cum corpora, in quæ reverti cupiunt, secum habebunt; et sic habebunt, ut nunquam non habeant, nunquam ea prorsus vel ad exiguum quamlibet tempus ulla morte deponant.

CAPUT XXVII.

De contrariis definitionibus Platonis atque Porphyrii, in quibus si uterque alteri cederet, a veritate neuter deviaret.

SINGULA quædam dixerunt Plato atque Porphyrius, quæ si inter se communicare potuissent, facti essent fortasse Christiani. Plato dixit sine corporibus animas in æternum esse non posse. Ideo enim dixit etiam sapientium animas post quamlibet longum tempus, tamen ad corpora redituras. Porphyrius autem dixit animam purgatissimam, cum redierit ad Patrem, ad hæc mala mundi nunquam esse redituram. Ac per hoc, quod verum vidit Plato, si dedisset Porphyrio, etiam justorum atque sapientium purgatissimas animas ad humana corpora redituras; rursus quod verum vidit Porphyrius, si dedisset Platoni, nunquam redituras ad miserias corruptibilis corporis animas sanctas: ut non singuli hæc singula, sed ambo et singuli utrumque dicerent, puto quod viderent esse jam consequens, ut et redirent animæ ab corpora, et talia reciperent corpora, in quibus beate atque immortaliter viverent. Quoniam secundum Platonem, etiam sanctæ animæ ad humana corpora redibunt; secundum Porphyrium, ad mala mundi hujus sanctæ animæ non

redibunt. Dicat itaque cum Platone Porphyrius: « Redibunt ad corpora: » dicat Plato cum Porphyrio: « Non redibunt ad mala: » et ad ea corpora redire consentient, in quibus nulla patiantur mala. Hæc itaque non erunt nisi illa quæ promittit Deus, beatas animas in æternum cum sua æterna carne factururus. Hoc enim, quantum existimo, jam facile nobis concederent ambo, ut qui faterentur ad immortalia corpora redituras animas esse sanctorum, ad sua illas redire permitterent, in quibus mala hujus sæculi pertulerunt, in quibus Deum, ut his malis carerent, pie fideliterque coluerunt.

CAPUT XXVIII.

Quid ad veram resurrectionis fidem, vel Plato, vel Labeo, vel etiam Varro conferre sibi potuerint, si opiniones eorum in unam sententiam convenissent.

NONNULLI nostri, propter quoddam præclarissimum loquendi genus, et propter nonnulla quæ veraciter sensit, amantes Platonem, dicunt eum aliquid simile nobis etiam de mortuorum resurrectione sensisse¹. Quod quidem sic tangit in libris de Republica Tullius, ut eum lusisse potius quam quod id verum esset, affirmet dicere voluisse. Inducit enim hominem revixisse, et narrasse quædam quæ platonice disputationibus congruebant (5). Labeo etiam duos dicit uno die fuisse defunctos, et occurrisse invicem in quodam compito, deinde ad corpora sua jussos fuisse remeare, et constituisse inter se amicos se esse victuros, atque ita esse factum, donec postea morerentur. Sed isti

¹ Vide Euseb. lib. xi. de præpar. Evang.

auctores talem resurrectionem corporis factam fuisse narrarunt, quales fuerunt eorum quos resurrexisse novimus, et huic quidem redditos vitæ, sed non eo modo ut non morerentur ulterius. Mirabilius autem quiddam Marcus Varro ponit in libris, quos conscripsit de gente populi romani : ejus putavi verba ipsa esse ponenda. « Genethliaci quidam scripserunt, inquit, esse in renascendis hominibus quam appellant *παλιγγενεσίαν* Græci : hac scripserunt confici in annis numero quadringentis quadraginta, ut idem corpus et eadem anima, quæ fuerint conjuncta in homine aliquando, eadem rursus redeant in conjunctionem. » Iste Varro quidem, sive illi Genethliaci nescio qui, (non enim nomina eorum prodidit, quorum commemoravit sententiam), aliquid dixerunt, quod licet falsum sit, (cum enim semel ad eadem corpora quæ gesserunt, animæ redierint, nunquam ea postea sunt relicturæ), tamen multa illius impossibilitatis, qua contra nos isti garriunt, argumenta convellit, et destruit. Qui enim hoc sentiunt, sive senserunt, non eis visum est fieri non posse, ut dilapsa cadavera in auras, in pulverem, in cinerem, in humores, in corpora vescentium bestiarum, vel ipsorum quoque hominum, ad id rursus redeant, quod fuerunt. Quapropter Plato et Porphyrius, vel potius quicumque illos diligunt et adhuc vivunt, si nobis consentiunt etiam sanctas animas ad corpora redituras, sicut ait Plato, nec tamen ad mala ulla redituras, sicut ait Porphyrius; ut ex his fiat consequens quod fides prædicat Christiana, talia corpora recepturas in quibus sine ullo malo in æternum feliciter vivant, assumant etiam hoc de Varrone, ut ad eadem corpora redeant, in quibus antea fuerunt: et apud eos tota quæstio de carnis in æternum resurrectione solvetur.

¹ Vide Plin. lib. vii.

CAPUT XXIX.

De qualitate visionis, qua in futuro sæculo sancti Deum videbunt.

I. Nunc jam quid acturi sint in corporibus immortalibus atque spiritalibus sancti, non adhuc eorum carne carnaliter, sed spiritaliter jam vivente, quantum Dominus dignatur adjuvare, videamus. Et illa quidem actio, vel potius quies atque otium quale futurum sit, si verum velim dicere, nescio. Non enim hoc unquam per sensus corporis vidi. Si autem mente, id est, intelligentia vidisse me dicam, quantum est, aut quid est nostra intelligentia ad illam excellentiam? Ibi est enim « Pax Dei, quæ, » sicut ait Apostolus, superat omnem intellectum¹; » quem nisi nostrum, aut fortasse etiam sanctorum Angelorum? non enim et Dei. Si ergo sancti in Dei pace victuri sunt, profecto in ea pace victuri sunt, quæ superat omnem intellectum. Quoniam nostrum quidem superat, non est dubium: si autem superat et Angelorum, ut nec ipsos exceperit videatur, qui ait « Omnem intellectum; » secundum hoc dictum esse debemus accipere, quia pacem Dei, qua ipse Deus pacatus est, sicut novit Deus, non eam nos sic possumus nosse, nec ulli Angeli. « Superat itaque » omnem intellectum, » non dubium quod præter suum. Sed quia et nos pro modo nostro pacis ejus participes facti summam in nobis atque inter nos et cum ipso pacem, quantum nostrum summum est, obtinebimus: isto modo pro suo modo sciunt eam sancti Angeli, homines autem

¹ Philip. iv, 7.

nunc longe infra, quantumlibet propectu mentis excellent. Considerandum est enim quantus vir dicebat : « Ex parte » scimus, et ex parte prophetamus, donec veniat quod » perfectum est ¹. » Et, « Videmus nunc per speculum » in ænigmate, tunc autem facie ad faciem ². » Sic jam vident sancti Angeli, qui etiam nostri Angeli dicti sunt, quia eruti de potestate tenebrarum, et accepto Spiritus pignore translati ad regnum Christi, ad eos Angelos jam cœpimus pertinere, cum quibus nobis erit sancta atque dulcissima, de qua jam tot libros scripsimus, Dei Civitas ipsa communis. Sic sunt ergo Angeli nostri, qui sunt Angeli Dei; quemadmodum Christus Dei, Christus est noster. Dei sunt, quia Deum non reliquerunt: nostri sunt, quia suos cives nos habere cœperunt. Dixit autem Dominus Jesus: « Videre ne contemnatis unum de pusillis istis. » Dico enim vobis, quia Angeli eorum in cœlis semper » vident faciem Patris mei, qui in cœlis est ³. » Sicut ergo illi vident, ita et nos visuri sumus: sed nondum ita videmus. Propter quod ait Apostolus, quod paulo ante dixi: « Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem » facie ad faciem ⁴. » Præmium itaque fidei nobis visio ista servatur, de qua et Joannes apostolus loquens: « Cum » apparuerit, inquit, similes ei erimus, quoniam videbi- » mus eum sicuti est ⁵. » Facies autem Dei manifestatio ejus intelligenda est, non aliquod tale membrum, quale nos habemus in corpore, atque isto nomine nuncupamus.

II. Quapropter cum ex me quæritur, quid acturi sint sancti in illo corpore spiritali, non dico quod jam video, sed dico quod credo; secundum illud quod in Psalmo lego, « Credidi, propter quod locutus sum ⁶. » Dico ita-

¹ 1 Cor. xiii, 9. — ² Ibid. 12. — ³ Matth. xviii, 10. — ⁴ 1 Cor. xiii, 12. — ⁵ 1 Joan. iii, 2. — ⁶ Psal. cxv, 10.

que: « Visuri sunt Deum in ipso corpore: sed utrum per ipsum, sicut per corpus nunc videmus solem, lunam, stellas, mare, ac terram, et quæ sunt in ea, » non parva quæstio est. Durum est enim dicere, quod sancti talia corpora tunc habebunt, ut non possint oculos claudere atque aperire cum volent. Durius autem, quod ibi Deum, quisquis oculos clausit, non videbit. Si enim propheta Elisæus puerum suum Giezi absens corpore vidit accipientem munera, quæ dedit ei Naaman Syrus, quem Propheta memoratus a lepræ deformitate mundaverat, quod servus nequam, domino suo non vidente¹, latenter se fecisse putaverat; quanto magis in illo corpore spiritali videbunt sancti omnia, non solum si oculos claudant, verumetiam unde sunt corpore absentes? Tunc enim erit perfectum illud, de quo loquens Apostolus: « Ex parte, inquit, scimus, et ex parte prophe- » tamus; cum autem venerit quod perfectum est, quod » ex parte est evacuabitur². » Deinde ut, quomodo posset, aliqua similitudine ostenderet, quantum ab illa quæ futura est distet hæc vita, non qualiumcumque hominum, verumetiam qui præcipua hic sanctitate sunt præditi: « Cum essem, inquit, parvulus, quasi parvulus sapiebam, » quasi parvulus loquebar, quasi parvulus cogitabam; » cum autem factus sum vir, evacuavi ea quæ parvuli » erant. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc » autem facie ad faciem. Nunc scio ex parte, tunc autem » cognoscam sicut et cognitus sum³. » Si ergo in hac vita, ubi hominum mirabilium prophetia ita comparanda est illi vitæ quasi parvuli ad juvenem, vidit tamen Elisæus accipientem munera servum suum, ubi ipse non erat; ita-ne cum venerit quod perfectum est, nec jam corpus corruptibile aggravabit animam, sed incorruptibile nihil impedit, illi sancti ad ea quæ videnda sunt oculis cor-

¹ 4 Reg. v, 26. — ² 1 Cor. xiii, 9, 10. — ³ Ibid. 11, 12.

poris, quibus Elisæus absens ad servum suum videndum non indiguit, indigebunt? Nam secundum interpretes Septuaginta, ista sunt ad Giezi verba Prophetæ: « Nonne » cor meum iit tecum, quando conversus est vir de curru » suo in obviam tibi, et accepisti pecuniam¹? » Sicut autem ex hebræo interpretatus est presbyter Hieronymus: « Nonne cor meum, inquit, in præsentem erat, quando re- » versus est homo de curru suo in occursum tui²? » Corde suo se dixit hoc vidisse Prophetam, adjuto quidem mirabiliter, nullo dubitante, divinitus. Sed quanto amplius tunc omnes munere isto abundabunt, cum Deus erit omnia in omnibus³? Habebunt tamen etiam illi oculi corporei officium suum, et in loco suo erunt, uteturque illis spiritus per spiritale corpus. Neque enim et ille Prophetam, quia non eis indiguit ut videret absentem, non eis usus est ad videnda præsentia; quæ tamen spiritu videre posset, etiamsi illos clauderet, sicut vidit absentia, ubi cum eis ipse non erat. Absit ergo, ut dicamus illos sanctos in illa vita Deum clausis oculis non visuros, quem spiritu semper videbunt.

III. Sed utrum videbunt et per oculos corporis cum eos apertos habebunt; inde quæstio est. Si enim tantum poterunt in corpore spiritali eo modo utique etiam ipsi oculi spirituales, quantum possunt isti quales nunc habemus; procul dubio per eos Deus videri non poterit. Longe itaque alterius erunt potentia, si per eos videbitur incorporea illa natura, quæ non continetur loco, sed ubique tota est. Non enim quia dicimus Deum et in cælo esse, et in terra, (ipse quippe ait per Prophetam, « Cælum et » terram ego impleo⁴,) » aliam partem dicturi sumus eum in cælo habere, et in terra aliam: sed totus in cælo

¹ 4 Reg. v, 26. — ² Sic legitur in Vulgata. — ³ 1 Cor. xv, 28. — ⁴ Jerem. xxiii, 24.

est, totus in terra; non alternis temporibus, sed utrumque simul, quod nulla natura corporalis potest. Vis itaque præpollentior oculorum erit illorum, non ut acrius videant, quam quidam perhibentur videre serpentes vel aquilæ: (quantalibet enim acrimonia cernendi eadem quoque animalia nihil aliud possunt videre quam corpora:) sed ut videant et incorporalia. Et fortasse ista virtus magna cernendi data fuerit ad horam etiam in isto mortali corpore oculis sancti viri Job, quando ait ad Deum: « In obauditu auris audiebam te prius, nunc » autem oculus meus videt te; propterea despexi memet- » ipsum, et distabui, et existimavi me terram et cine- » rem¹. » Quamvis hic nihil prohibeat oculum cordis intelligi, de quibus oculis ait Apostolus: « Illuminatos » oculos habere cordis vestri². » Ipsi autem videri Deum, cum videbitur, Christianus ambigit nemo, qui fideliter accipit, quod ait Deus ille magister: « Beati mundi corde, » quoniam ipsi Deum videbunt³. » Sed utrum etiam corporalibus oculis ibi videatur, hoc in ista quæstione versamus.

IV. Illud enim quod scriptum est: « Et videbit omnis » caro salutare Dei⁴ » sine ullius nodo difficultatis sic intelligi potest, ac si dictum fuerit: « Et videbit omnis homo Christum Dei: » qui utique in corpore visus est, et in corpore videbitur, quando vivos et mortuos judicabit. Quod autem ipse sit salutare Dei, multa sunt et alia testimonia Scripturarum: sed evidentius venerandi illius senis Simeonis verba declarant, qui, cum infantem Christum accepisset in manus suas, « Nunc, inquit, dimittis servum tuum, » Domine, secundum verbum tuum in pace; quoniam » viderunt oculi mei Salutare tuum⁵. » Illud etiam quod

¹ Job. xlii, v, 6. — ² Ephes. i, 18. — ³ Matth. v, 8. — ⁴ Luc. iii, 6. — ⁵ Id. ii, 29.

ait supra memoratus Job, sicut in exemplaribus, quæ ex hebræo sunt, invenitur, « Et in carne mea videbo Deum¹ : » resurrectionem quidem carnis sine dubio prophetavit; non tamen dixit: « Per carnem meam. » Quod quidem si dixisset, posset Deus Christus intelligi, qui per carnem in carne videbitur: nunc vero potest et sic accipi, « In carne mea » videbo Deum; » ac si dixisset: « In carne mea ero, cum videbo Deum. » Et illud quod ait Apostolus, « Facie ad » faciem², » non cogit ut Deum per hanc faciem corporalem, ubi sunt oculi corporales, nos visuros esse credamus, quem spiritu sine intermissione videbimus. Nisi enim esset etiam interioris hominis facies, non diceret idem Apostolus: « Nos autem revelata facie gloriam Domini » speculantes; in eandem imaginem transformamur, de » gloria in gloriam, tanquam a Domini spiritu³. » Nec aliter intelligimus quod in Psalmo canitur: « Accedite ad » eum, et illuminamini, et facies vestræ non erubescant⁴. » Fide quippe acceditur ad Deum, quam cordis constat esse, non corporis. Sed quia spiritale corpus nescimus quantos habeat accessus, (de re quippe inexperta loquimur;) ubi aliqua, quæ aliter intelligi nequeat, divinarum Scripturarum non occurrit et succurrit auctoritas, necesse est ut contingat in nobis quod legitur in libro Sapientiæ: « Cogitationes mortalium timidæ et » incertæ providentiæ nostræ⁵. »

V. Ratiocinatio quippe illa philosophorum, qua disputant ita mentis aspectu intelligibilia videri, et sensu corporis sensibilia, id est, corporalia, ut nec intelligibilia per corpus, nec corporalia per se ipsam mens valeat intueri, si posset nobis esse certissima, profecto certum esset per oculos corporis etiam spiritualis nullo modo posse videri

¹ Sic habet Vulgata. Job. xix, 26. — ² 1 Cor. xiii, 12. — ³ 2 Cor. iii, 18. — ⁴ Psal. xxxiii, 6. — ⁵ Sap. ix, 14.

Deum. Sed istam ratiocinationem et vera ratio et prophetica irridet auctoritas. Quis enim ita sit aversus a vero, ut dicere audeat Deum corporalia ista nescire? Numquid ergo corpus habet, per ejus oculos ea possit addiscere? Deinde quod de propheta Elisæo paulo ante diximus, nonne satis indicat etiam spiritu¹, non per corpus, corporalia posse cerni? Quando enim servus ille munera accepit, utique corporaliter gestum est; quod tamen Propheta non per corpus, sed per spiritum vidit. Sicut ergo constat videri corpora spiritu, quid si tanta erit potentia spiritualis corporis, ut corpore videatur et spiritus? Spiritus enim est Deus. Deinde vitam quidem suam, qua nunc vivit in corpore, et hæc terrena membra vegetat facitque viventia, interiore sensu quisque non per corporeos oculos novit: aliorum vero vitas, cum sint invisibiles, per corpus videt. Nam unde viventia discernimus a non viventibus corpora, nisi corpora simul vitasque videamus, quas nisi per corpus videre non possumus? Vitas autem sine corporibus corporeis oculis non videmus.

VI. Quamobrem fieri potest, valdeque credibile est, sic nos esse visuros mundana tunc corpora cæli novi et terræ novæ, ut Deum ubique præsentem et universa etiam corporalia gubernantem, per corpora quæ gestabimus, et quæ conspiciemus quaquaversum oculos duxerimus clarissima perspicuitate videamus: non sicut nunc invisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur per speculum in ænigmate, et ex parte², ubi plus in nobis valet fides qua credimus, quam rerum corporalium species, quam per oculos cernimus corporales. Sed sicut homines, inter quos viventes motusque vitales exerentes vivimus, mox ut aspiciamus, non credimus vivere, sed videmus; cum eorum vitam sine corporibus videre ne-

¹ 4 Reg. v, 26. — ² Rom. i, 20. et 1 Cor. xiii, 12.